dan de heerschappij van deze aardsche machten die zich in den Antichrist zouden toespitsen. Doch dan zouden er tegenover deze gedoemde machten, die uit dit aardsche aanzijn opkomen, de heilige keurbenden van den Heere staan. Deze zouden alsnu van den Messias, en onder hem, het Koninkrijk ontvangen, en hun heerschappij zou nimmermeer verbroken worden. Zij toch zouden het rijk bezitten eeuwiglijk, »ja voor de eeuwigheid der eeuwigheden« (vs. 18). Nu echter kwam het nog geheel in 't bijzonder aan op de juiste uitlegging van het vierde dier, dat in den Antichrist zou verloopen. Alle beslissende werking zou hier nu uit gaan van dien elfden hoorn, die midden uit de tien was opgekomen. De Antichrist die hier ten slotte zou verschijnen, zou dan zijn krijg openlijk tegen de geloovigen gaan voeren, en het kon niet anders, of de geloovigen zouden hierbij bezwijken, zij zouden onderliggen en het afleggen, want van den Antichrist bleek »dat hij had overmocht« (zie vs. 21). Zoo zouden dan in deze worsteling de kinderen Gods, de uitverkorenen, in de hand van den Antichrist overgegeven worden, en dit niet slechts voor een oogenblik, maar in een niet zoo snel verloopend tijdperk. De duur van dit tijdperk wordt nu aangeduid als zullende bestaan uit drie perioden. Eerst een tijd, dan tijden en dan een halve tijd. Zeer onbezonnen heeft men dien tijd nu als drie en een half jaar, als drie en een halve maand of als drie en een halven dag willen verklaren, wijl men, ze latende gelden van Antiochus Epiphanes, achtte ze zoo te kunnen uitrekenen, dat Antiochus juist in zulk een kort tijdsbestek zijn macht verloor en onderging. Dit lag daaraan, dat men ook bij dit noemen van de drie tijden voor het symbolische geen oog had. Een tijd, tijden en een halve tijd beduidt 3½ (1 + 2 + ½) en 3¼ is de helft van *zeven*, het heilige getal, wat de aanduiding is van wat Gods bestel is over wat Hij als God verordent en uitricht. Het scheppen van de wereld in zeven dagen blijft hier maatgevend. De Antichrist zal God pogen na te doen, om, evenals God, een werk van zeven dagen tot vernietiging van het rijk Gods aan te richten. Maar dit zal hem niet gelukken. Niet zeven dagen, maar slechts 3½ dag zal hem hiertoe kans worden geboden. Reeds halverwege zal dit Antichristelijk drijven gestuit en gebroken worden. Zooals Jezus 't uitsprak, deze Antichristelijke tyrannie zal worden verkort, want als die dagen niet verkort werden, zou de gemeente der uitverkorenen bezwijken.

Wel ligt er alzoo iets ontzettends in, dat deze macht van den Antichrist nog zoolang zal aanhouden, maar het einde komt dan toch gewisselijk en staat vooruit vast. Het is de Heere die ook bij dit laatste woeden over de demonen heerschen zal, en dan zal 't voor altoos uit zijn. Dan zal de volle gelukzaligheid ingaan. Niet om straks nogmaals verstoord te worden, maar om eeuwiglijk te duren. Zoo ziet men hier de tegenstelling met de eensluidende profetie in het beeld dat Nebucadnezar zag; alleen is de opvatting ervan van de overzijde genomen. Bij Nebucadnezar is het de menschelijke macht die in 't Beeld van de metalen hoog begint, alras verzwakt, en ten leste zoo uitslijt, dat een steen van boven van de bergen neerkomt, op eens heel het beeld trillen en bezwijken doet, om alsnu de heerlijkheid en de majesteit van den Messias te doen ingaan. Hier daarentegen komt het visioen uit de diepte van den Oceaan op, en die diepte van den Oceaan beduidt hier het Goddelijke doen in zijn wereldschepping. Bij die schepping is aan die wereld een volheid van vormen in het viertal gegeven, in de vier winden, en in de vier kanten van het wereldleven komt eerst zijn volheid uit. Het is hier alzoo niet de menschelijke verzinning, waarvan hetgeen komt, zal uitgaan. Integendeel, het is uit de realiteit van de Schepping Gods, in symbolen aan die Schepping ontleend, en zelfs met de poëtische bezieling, die hier van meet af in lag, dat hier nu alles als uit de diepte Gods opkomt, over hemel en aarde zich uitstrekt, en zoo het demonisch element van den Antichrist op 't scherpst doet uitkomen, maar 't dan ook geheel ter neder werpt; en dit niet voor een wijle slechts, maar eeuwiglijk, zoodat, waar nu de Voleinding gekomen is, het eeuwige rijk voor alle eeuwigheden kan ingaan. Was het dusver steeds verzet en opstand tegen Gods bestel en wil geweest, nu zou 't een toekomst worden waarin »alle heerschappijen op aarde en in den hemel de majesteit van den Almachtige eeren en gehoorzamen zouden« (zie vs. 27). De keerzijde van dit alles kon nu pas door nadere openbaring worden toegelicht, gelijk dit dan ook in hoofdstuk VIII—XII, d.i. in Daniels tweede deel, geschied is. Op zich zelf echter had reeds dit eerste visioen de volledigheid getoond. En daarom staat er in 't slot van dit hoofdstuk, dat Daniel *»dit woord bewaarde in zijn hart«*.

Dr. A. K.

„Eer ze roepen, zoo zal Ik antwoorden".

[ADVENT].

> En het zal geschieden, eer zij roepen, zoo zal Ik antwoorden; terwijl zij nog spreken, zoo zal Ik hooren. Jes. 65 : 24.

Als het morgenlicht opgaat, schreit 't jong geboren kindeke om 't door God bereide voedsel in de moederborst, en door die zorge Gods was dat voedsel reeds gereed, eer het kindeke er om riep. Nu noemt de profeet zulk een verzorging vooruit, ter voorziening in een straks pas opkomende behoefte, een *antwoorden* Gods, eer nog de verlegene om verzorging riep. En feitelijk is alzoo het geheele bestel van Gods Voorzienigheid. Hij zendt den malschen regen om 't gras te doen groeien, al dacht nog geen onzer er aan, om te bidden om de tarwe voor den dag waarop het straks gerijpt zal zijn.

Wij roepen eerst als de behoefte spreekt, of als de nood gaat dringen. Maar God heeft dien nood voorzien, en zoo gaf Hij practisch het antwoord reeds vooruit, op de bede die straks eerst bij ons op zou komen, en tot onzen God zou worden opgezonden. En zoo is het in letterlijken zin, gelijk Jesaia het hier uitsprak: »Eer ze roepen, zoo zal Hij hun antwoorden«.

En gaat 't zoo, welbezien, in heel ons leven toe, niet anders stond het met Israels hope op den grooten Kerstdag, die in Bethlehem te komen stond. Onder den druk van Rome's Caesarisme begon nu ten slotte toch heel het volk om uitredding, en voor die uitredding, om zijn Messias te roepen. Maar recht warm kwam die bede eerst uit 't hart op, toen Titus het beleg om Jeruzalem sloeg. En zie, eer toen het volk om uitkomst riep, had God in zijn Almachtigheid reeds zeventig jaren vroeger, de nu eerst opkomende bede verhoord. Het gold hier in zoo letterlijken zin: Eer ze riepen, had de God van Israel reeds geantwoord.

Ja, wat meer zegt, hetgeen hier zoo klaar voor Israel uitkomt, werd in nog veel letterlijker zin aan de overige volken der wereld, en zoo ook aan onze vaderen in der Bataven land, vervuld.

Ook die andere volken der aarde zouden straks zich verheugen in het opkomen van Christus' Kerk in hun midden. Doch waar van hen het geroep om die redding eerst in de 6e en 7e eeuw uitging, had de Almachtige reeds bij den ingang der eerste eeuw, in de Kribbe van Bethlehem, het rijke antwoord gegeven op het geroep om genade, dat eerst na zoo lange eeuw onder hen zou opgaan.

En zoo was het hier vooral, dat de profetie haar vervulling vond: „Eer ze riepen, gaf Ik hun 't antwoord".

Dit is het gebedsmysterie.

Of we 't ons al voorstellen, dat 't geen ons van Godswege toekomt aan heil en aan redding, vrucht van ons gebed zou zijn, toch mag 't niet zoo verstaan.

Beide komt ons van God toe, de drang om in nood tot Hem als onzen God te roepen, en het feit, dat Hij straks na het gebed de verhooring daarop doet volgen. Niet alsof ons gebed 't bewerkte, en alsof onze smeeking het uitgericht had. Dit ook maar te denken, ware geheel het bestuur van Gods Voorzienigheid tot een spel van het toeval maken.

't Gaat al en geschiedt al naar Gods beschikking. Alleen maar, die beschikking van onzen God beweegt zich langs tweeërlei weg. Onder Gods heiligen adem beweegt zich de stroom van 't uitwendig leven voort, maar ook in ons innerlijk bestaan is er een inwerking Gods. Volgen we nu die inwerking, is alzoo ons zielsbestaan een saamleven met onzen God, en komt zoo uit ons innerlijk leven 't roepen om vrede, het inroepen van genade op, dan sluiten die twee op elkander. Eenerzijds wat onze God over en in ons ten goede beschikt heeft, en anderzijds de innerlijke genade dat we leerden bidden en aan dien drang tot smeeken geen weerstand konden bieden.

Bij dit alles nu gaat 't bestel van Gods Voorzienigheid voorop, en is 't onze God die 't alles voor ons bereidt en toebereidt, nog eer wij er de behoefte aan gevoelden. Doch is 't nu alles gereed, dan verwekt diezelfde God in ons verborgen zielsleven ook de vrijmoedigheid des gebeds, en dan komt de onweerstaanbare drang in de smeeking om uitredding.

Datgene waarom we straks bidden zullen, komt dan niet pas na of door ons gebed in de Voorzienige gedachte van onzen God op. Neen, het is dan al te zaam in Gods gedachte reeds ons toegewezen en voor ons bestemd. En dringt dan de nood op 't hoogst, dan is 't diezelfde God, die ons ook het gebed en de smeeking in de ziel doet opkomen. Zoo daagt dan de begeerde uitkomst, maar altoos onder de leuze van den profeet, zoodat de Heere onze God van achteren ook tot ons blijft zeggen: „Eer gij roept, had Ik, uw God, reeds het antwoord voor u bereid«.

Zult ge dan nu er op wachten *tot ge het voelt*, dat uw God u tot het gebed en de smeeking aandrijft?

Neen, zoo gaat 't niet in uw gemoedsleven toe. Zoo zult ge eens in de zalige eeuwigheid zijn, als alle scheiding tusschen u en uw God is weggevallen, maar dan juist zal er geen nood meer zijn, en kan er van smeeking in dien zin geen sprake meer wezen.

Nood grijpt u slechts aan in een zondige wereld, en, in die zondige wereld meelevend, komt er ook bij u gedurig zweving op, zoodat er tusschen hetgeen in uw ziel nijpt en hetgeen uw God over u beschikt, geen harmonie, geen inéénvloeiing en geen eenheid meer denkbaar is.

Tusschen uw zielsleven en het doen van uw God doemt dan scheiding op. Het wordt u te moede, om uw zonde, alsof uw God verre van u staat, u loslaat, en uw vrede verderft. Dit kan niet anders, en moet zoo zijn, zoolang uw zonde als breuke tusschen u en uw God blijft bestaan. Dan denkt gij, dat 't gebed een inigheid is die uit uzelf opkomt, terwijl het toch juist uw God is die in zijn erbarmen die smeeking aan uw ziel ontlokt.

Zoo staat ge bij uw smeeking als van uw God gescheiden. Doch is de nood afgewend, en is 't antwoord gekomen, dan ziet ge van achteren in, hoe dit antwoord reeds bij uw God gereed lag, eer uw ziel zich in smeeking uitstortte.

En het einde is dan, *dat ge dankt*.

Dankt, niet alsof ge zelf door uw smeeking uitredding bewerkt hadt, maar nu van achteren inziend, hoe 't uw God was, die eer ge riept reeds zijn antwoord in de voorbereiding tot de verhooring van uw bede gaf.

In uw bede gescheiden, voelt ge in uw dank u met uw God één.

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 Dec. 1916.

Met dankbaarheid zal zeker elk Christenhart, dat den gruwel van den wereldoorlog betreurt en om vrede bidt, de tijding vernomen hebben, dat de Duitsche keizer benevens de met hem verbonden vorsten thans openlijk een voorslag tot vredesonderhandelingen tot de Entente mogendheden hebben gericht.

Dat Duitschland reeds lang bereid was het bloedige oorlogszwaard in de scheede te steken, mits een eervolle vrede mogelijk bleek, was bekend. Niet van Duitschland, maar veeleer van de Entente mogendheden was het wachtwoord uitgegaan, dat deze oorlog tot het »bitter einde" moest worden voortgezet. Elke poging van de neutrale mogendheden om bemiddelend tusschenbeide te treden, scheen daarom met machteloosheid geslagen. Men stond radeloos toe te zien, hoe de voornaamste Christenvolken elkaar uitmoordden en heel de Christelijke beschaving in Europa met den ondergang werd bedreigd.

Te meer moet het daarom gewaardeerd worden, dat de Duitsche keizer, — en dat het initiatief van hem is uitgegaan, bleek wel uit de rede van de Rijkskanselier — thans rechtstreeks zich tot de Entente mogendheden gericht heeft, om dezen moorddenden krijg te staken en tot vredesonderhandelingen over te gaan. Een gevoel van zwakheid of vrees van straks het onderspit te delven, kan daaraan niet ten grondslag liggen. De militaire positie van Duitschland is na de schitterende overwinning in Roemenië sterker dan ooit. Van oeconomische uitputting kan evenmin sprake wezen, nu de rijke graanvelden van Wallachije in bezit genomen zijn. Het diepste motief kan daarom niet anders wezen, dan dat Duitschland, wetende dat voortzetting van den oorlog tot niets anders dan tot nog grooter rampen voor alle volkeren leiden moet, den vrede aanbiedt.

Of dit aanbod zal aangenomen worden, hangt zeker voor een niet gering deel af van de vredesvoorwaarden, die gesteld zijn en die nog niet zijn medegedeeld.

Maar ook afgezien daarvan is deze stap van Duitschland een der meest belangrijkste. De vraag, wie aan het uitbreken van dezen oorlog de zwaarste schuld heeft, laten we in het midden. Daarover zal wel altoos verschil van meening blijven bestaan. Maar hoe men hierover ook denken moge, niet genoeg kan gewaardeerd, dat Duitschland het eerst de hand der verzoening aanbiedt. God geve, dat de zoo lang begeerde vrede het gevolg daarvan moge zijn. Het zou zoo heerlijk wezen, wanneer met Kerstfeest het »vrede op aarde" weer over alle Christenvolkeren weerklonk.

Oproep tot gebed.

Gaarne verleenen ook wij plaats aan den volgenden oproep tot gemeenschappelijk gebed in de neutrale staten voor den vrede:

Wij neutralen, die tot nu toe van den oorlogsgruwel vrij kwamen, wij behooren voor onze broedervolken op de knieen te gaan, om den verbeurden vrede van God af te smeeken.

Die vrede is door de volken, ook door hen, die hem nog bezitten, voor Gods aangezicht gansch verbeurd, om verschillende redenen:

om de verwerping van den Christus naar de H. Schrift;

om de verwerping van de beginselen van Gods Woord voor het staatkundig leven;

om de onder het volk heerschende ongerechtigheden;

om de wereldgelijkvormigheid in den handel en wandel der geloovigen zelf.

Een ieder onderzoeke zijn eigen hart en leven, en werpe zich, voor zich en de zijnen, voor eigen volk, en voor de natien, die in oorlog zijn, neder voor het aangezicht des Heeren!

Dit doe men d a g e l i j k s, een ieder voor zich, en zoo dikwijls als het kan, g e z a m e n l i j k, hetzij als afzonderlijke gelijkgezinde geloovigen, hetzij als daartoe opgewekte plaatselijke Kerken;

— opdat wij ons van onzen broeder- en liefdeplicht kwijten jegens onze dagelijks in nood des doods zijnde broeders en zusters;

— en opdat de Heere, wegens den geest van: »Ben ik mijns broeders hoeder?" ook tot ons het zwaard niet zende!

Smeeken wij zoo al te zamen hartelijk den Heere, op grond van Zijne beloften naar:

Matth. 18 : 19, 20;
Matth. 7 : 7—12;
Joh. 14 : 12—14;
Joh. 15 : 7;
Zacharia 4 : 6b;

opdat het eerste ritselen van vrede toch spoedig moge doorwerken tot den lieflijken vrede zelf:

»En zij hebben Hem als een waterstroom aangeloopen, en hunne aangezichten zijn niet schaamrood geworden!" Ps. 34 : 6.

Geve de Heere, dat deze God- en menschen Christendom onteerende oorlog spoedig eindige!

Dr. M. Balt, Ds. A. M. Diermanse, Prof. Dr. H. Bouwman, S. Wouda, J. Siebesma, Ds. C. Beets, Ds. A. J. Wartena, J. N. Bieger, Mr. P. B. Bouman, Jonkvr. F. J. van Beeck Calkoen, Dr. M. Brants, W. J. den Boesterd, Dr. A. J. Cramer, A. H. Goedhart, J. Huitema, Ds. A. W. Ippius Fockens, Dr. A. F. Krull, Mr. R. van Maare, J. N. van Munster, Jhr. S. B. Ortt, L. Penning, P. W. van Rossem, Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman Minister van Staat, Generaal J. G. U. Schoch, C. Smeenk, Rector J. J. Swildens, Jhr. Mr. N. G. Teding van Berkhout, G. Velthuysen, P. van Vliet, Ds. C. F. Westerman, Dr. H. J. E. Westerman Holstijn, M. van Wijhe Em., en vele anderen.

Vooral in deze dagen, nu de eerste officieele uitnoodiging is geschied om tot vredesonderhandelingen te komen, heeft deze oproep tot gebed dubbele beteekenis.

De Katakomben.

Het was wel een zeer gelukkige gedachte, dat men in de zandsteenbergen bij Valkenburg een zoo getrouwe kopie heeft weergegeven van de Katakomben van Rome, waar de eerste Christenen saamkwamen en hun dooden begroeven. Hoe menigeen verlangde niet om zelf met eigen oog deze herinneringsplaatsen aan het glorietijdvak der Christelijke Kerk te kunnen bezoeken, maar moest, wegens de verre reis en de hooge kosten, zich de vervulling van dien wensch ontzeggen. Sinds door de zorg der Katakombenstichting een zoo getrouw mogelijke nabootsing van de merkwaardigste gedeelten van deze Katakomben in Valkenburg is aangebracht, staat het binnen ieders bereik deze te bezichtigen, en gaan dan ook duizenden er heen. En al ontbreekt aan deze nabootsing natuurlijk de wijding van het echte en oorspronkelijke, toch is de reproductie zoo uitnemend geslaagd, dat men als onwillekeurig onder den indruk komt en een zeer goede voorstelling krijgt van wat de Katakomben te Rome zijn.

Naar aanleiding van het eerste lustrum dezer Katacombenstichting is nu op voorstel van Dr. P. J. H. Cuypers een gedenkschrift saamgesteld door de Archeologische Commissie van advies dezer stichting, waarin belangrijke bijdragen zijn opgenomen van verschillende geleerden, waardoor de geschiedenis van de Katakomben te Rome nader wordt toegelicht, en meegedeeld, hoe de reproductie te Valkenburg is geschied. Voor degenen, die Valkenburg bezoeken willen om deze reproductie te bezien, biedt dit gedenkschrift een zeer welkome handleiding. Toch is dit gedenkschrift veel meer dan wat men gewoonlijk onder een gids verstaat. Het draagt een hoog wetenschappelijk karakter, en geeft een uitnemend overzicht van wat de Katakombenvorschingen aan het licht hebben gebracht. Gaarne vestigen we daarom op dit gedenkschrift de aandacht. De uitvoering is keurig; verschillende afbeeldingen illustreeren dit werk, en voor ieder, die in de geschiedenis der Katakomben belang stelt, biedt het een zeer welkome bijdrage.

Is verbreking eener belofte geoorloofd?

Een onzer lezers vraagt ons, of verbreking eener belofte geoorloofd is. Het geldt het geval van een persoon, die tot de Hervormde Kerk behoort en nu wel gaarne tot de Gereformeerde Kerk zou overgaan, maar zich in zijn conscientie bezwaard gevoelt, omdat hij vroeger èn toen hij belijdenis deed in de Hervormde Kerk èn toen hij daarna tot ouderling bevestigd werd, de belofte van trouw te blijven aan de Hervormde Kerk had afgelegd. Vooral het geval van Jozua, die, hoewel de Gibeonieten hem misleid hadden en de eed door hem gezworen tegen Gods gebod inging, toch zich verplicht achtte dezen eed te houden, scheen hem een bewijs, dat zelfs al had men een belofte afgelegd, waarvan men achteraf het verkeerde en ongeoorloofde inzag, deze belofte toch moest worden nagekomen. Hij kon van dit gewetensbezwaar alleen dan verlost worden, wanneer uit de Schrift hem werd aangetoond, dat het verbreken van zulk een belofte wel geoorloofd is.

Gaarne willen we op deze vraag, die misschien niet alleen bedoelden broeder maar ook anderen drukt, een publiek antwoord geven.

Dit antwoord nu luidt, dat de Schrift zeker in het algemeen het verbreken van een belofte zeer sterk afkeurt. Zelfs wanneer iemand iets beloofd of gezworen heeft tot zijn eigen nadeel, mag dat toch geen motief wezen, om zulk een belofte niet na te komen. En waar dit reeds geldt van het gewone huiselijke leven, geldt dit nog veel sterker van de belofte op heilig terrein gedaan.

Toch leert de Schrift daarom niet, dat zulk een belofte nooit verbroken mag worden. Wie in het huwelijk treedt belooft voor God en de Gemeente, zijn vrouw trouw te zullen zijn en haar nooit te zullen verlaten. En toch heeft Christus uitdrukkelijk gezegd, dat wanneer de vrouw overspel pleegt, de man van de vrouw scheiden mag. Reeds hieruit blijkt, dat er gevallen zijn, waarin een belofte verbroken mag worden. En niet alleen mag dit, maar zelfs moet dit geschieden, wanneer men iets beloofd of gezworen heeft, wat tegen Gods wil ingaat. Als Saul met eedzwering verklaart, dat hij ieder dooden zal, die bij de achtervolging der Philistijnen gegeten had, en daarom, wanneer Jonathan dit gebod onwetend overtreden heeft, hem dooden wil, is het volk volkomen terecht tusschenbeide gekomen en heeft de uitvoering van dit vonnis verhinderd. Ook bij Jephta zien we hetzelfde. Al had hij den Heere een gelofte gedaan dat hij het eerste, wat hij ontmoette, den Heere offeren zou, toch heeft hij, toen dit zijn dochter gold, haar niet geofferd, wat in strijd met Gods Woord zou geweest zijn, maar haar alleen den Heere gewijd. Trouwens, wie dit anders leerde, zou tot de grootste ongerijmdheden vervallen. Wanneer iemand deel neemt aan een anarchistisch complot en belooft onder eede, wanneer hij door het lot wordt aangewezen, een vorstenmoord te begaan, maar later tot inkeer komt van zijn zonde, dan zou deze eed hem toch nooit kunnen verplichten tot zulk een gruwel over te gaan. Natuurlijk stellen we het hier bedoelde geval allerminst gelijk met de belofte van trouw aan de Hervormde Kerk, maar we nemen dit zeer sterk sprekend geval om duidelijk te maken, waarom de regel, dat men zijn beloften en eeden houden moet, niet doorgaat, wanneer men iets beloofd heeft, dat ons achteraf blijkt zonde te zijn. Zelfs kan er op gewezen, dat in de dagen der Reformatie dit vraagstuk eveneens aan de orde is gekomen, toen vele monniken en nonnen in moeite kwamen, omdat zij de geloften van gehoorzaamheid aan hun overheid, van kuischheid en armoede hadden afgelegd, en later, toen zij tot het inzicht kwamen, dat deze kloostergeloften verkeerd waren geweest, zich bezwaard gevoelden om het klooster te verlaten, in het huwelijk te treden en door arbeid geld te verdienen. Hoewel op zich zelf het ongehuwd blijven en het leven in armoede zeker niet een *zonde* kan worden genoemd, hebben toch onze Reformatoren eenparig geoordeeld, dat zulke geloften, in de Roomsche kerk afgelegd, niet geldig waren, zoodra men tot ander inzicht was gekomen, en de gave der onthouding niet had.

Het voorbeeld van Jozua, die toch den eed hield door de Oversten van Israel aan de Gibeonieten gezworen, kan hiertegen niet als tegenbewijs worden aangehaald. Volkomen terecht toch merkten onze vaderen hierbij tweeërlei op. Vooreerst, dat het gebod om de volkeren in Kanaän uit te roeien, tot doel had om Israel vrij te houden van de bevlekking met hun afgoderij (Deut. 7 : 4). Doordat de Gibeonieten hun afgoderij afzworen en dienaren werden in het huis van God, was daardoor de ratio legis vervallen en bijgevolg ook de verplichting om dit gebod uit te voeren. Bovendien mag bij zulk een gebod als hier gegeven werd, nooit vergeten worden, dat God de Heere barmhartig is en wel de zonde straft, maar zich ook ontfermt over wie zich bekeert. Het oordeel over Nineve aangekondigd, werd afgewend, toen Nineve berouw toonde. Daarom kon ook het bevel om de volkeren in Kanaäan uit te roeien, voorzoover dit een straf was over hun schandelijke afgoderij, toch buiten werking worden gesteld, wanneer zulk een volk tot bekeering kwam. En dit was blijkbaar bij de Gibeonieten het geval.

Ten slotte nog een vraag. Herodes had aan de dochter van Herodias beloofd met eede, haar te geven wat ze hem vroeg. Meent de bezwaarde broeder waarlijk, dat toen de dochter van Herodias om het hoofd van Johannes den Dooper vroeg, Herodes verplicht was, Johannes te laten onthoofden?

De Pentateuch.

II.

Onze bedenking geldt niet, laat ons dit in de eerste plaats mogen uitspreken, de erkenning van Dr. Aalders, dat de auteur van den Pentateuch bij het schrijven van zijn geschiedenis verschillende bronnen en oorkonden heeft gebruikt. De zoogenaamde mechanische inspiratie-theorie, alsof de schrijvers van de Bijbelboeken letterlijk zouden hebben opgeschreven, wat de Heilige Geest hun dicteerde, zonder daarbij van eenig hulpmiddel in den vorm van schriftelijke oorkonde of mondelinge overlevering gebruik te maken, is, gelijk Dr. Aalders terecht opmerkt, noch met een redelijk inzicht noch met hetgeen de Schrift zelf ons leert aangaande het ontstaan der historische boeken, in overstemming te brengen. Het is dan ook niet anders dan een dwaasheid, wanneer de moderne critiek teikens de voorstelling geeft, alsof deze mechanische inspiratie-leer de echt-gereformeerde inspiratie-leer zou wezen, die door mannen als Calvijn geleerd was, en daarom, zoodra de tegenwoordige Gereformeerde geleerden erkennen, dat de historieschrijvers in de Heilige Schrift bronnen gebruikt hebben, van Neo-Calvinisme spreken, daarin een loslaten zien van het eigenlijke inspiratie-dogma en jubelen, dat zelfs de Gereformeerden principieel op het standpunt der moderne critiek zich verplaatst hebben. Een dergelijke beschuldiging toont alleen, dat deze moderne critici van het oude Gereformeerde inspiratie-dogma geen de minste studie hebben gemaakt, zelfs wat mannen als Calvijn en Witsius over de inspiratie hebben geschreven, nooit hebben ingezien en daarom als een blinde over de kleuren praten. Dat onze Gereformeerde vaderen vaak uitdrukkingen gebruikten als dat de Bijbelschrijvers hebben opgeteekend, »wat de Heilige Geest hun dicteerde", dat zij als »amanuenses van den Heiligen Geest" hebben diensten gedaan enz. is volkomen juist en evenzeer is het waar, dat zulke uitdrukkingen uit het verband gerukt en zonder rekening te houden met wat elders door deze schrijvers gezegd was, licht den indruk kunnen geven, alsof zij voorstanders van de mechanische inspiratie waren; maar wie hun werken nauwkeuriger bestudeert, weet wel, dat zulke uitdrukkingen nooit in *letterlijken* zin door hen bedoeld zijn en alleen als beeldspraak dienden om de Goddelijke autoriteit van wat de Bijbelschrijvers ons meedeelen, voor ons vast te stellen. Prof. Doumergue heeft in zijn vierde deel van Calvijn's levensbeschrijving dit uitvoerig voor Calvijn aangetoond, en al gaat hij misschien te ver in zijn ijver om Calvijn tot een voorstander te maken van wat hij onder de organische inspiratie-theorie verstaat, in de hoofdzaak van zijn betoog heeft hij volkomen gelijk. Het zou zelfs een zeer interessante studie wezen om eens na te gaan, in hoeverre Calvijn, die als exegeet van schier alle Bijbelboeken, telkens met deze vraagstukken in aanraking kwam, een veel vrijer standpunt heeft ingenomen ten opzichte van tal van critische quaesties, dan latere Gereformeerde schrijvers, zooals Voetius, wel hebben gedaan. Heel de voorstelling, alsof de zoogenaamde organische inspiratie eerst een vondst van onze dagen zou wezen, om aan de mechanische inspiratieleer onzer vaderen te ontkomen, is, hoe gelieft ook, met de feiten in strijd. De meer mechanische opvatting der inspiratie moge later, vooral in de zoogenaamde Scholastieke theologie, sterker op den voorgrond zijn getreden, maar wanneer men tot de oudste vaders der Gereformeerde Theologie terugkeert, is van dit »mechanische" al zeer weinig te ontdekken en wordt men veeleer telkens getroffen door de vrijheid van hun standpunt en de ruimte van hun blik. Er is dan ook nooit door hen aan gedacht om te ontkennen, dat de schrijvers der historische boeken van bronnen en oorkonden gebruik hadden gemaakt. Trouwens, de Schrift zelf ging hun hierin voor, doordat verschillende Bijbelschrijvers zelf naar deze bronnen, door hen gebruikt, verwijzen, zooals met name telkens in de boeken der Koningen en Kronieken en in het Evangelie van Lucas geschiedt. En al wordt dit in den Pentateuch zeldzamer gedaan, het spreekt wel van zelf en behoeft ook geen betoog, dat hetgeen in het boek Genesis ons verhaald wordt door Mozes of welken schrijver men ook aanneemt, aan de traditie moet ontleend zijn, aangezien hij van hetgeen daar verhaald wordt geen ooggetuige kan geweest zijn. Luther beweerde daarom zelfs, dat het boek Genesis niet van Mozes afkomstig was. Maar ook al laten we dit vraagstuk in het midden, niet één Gereformeerd schrijver heeft ooit be-